Hvordan lese Det gamle testamentet

Hallvard Hagelia

Hvordan lese Det gamle testamentet

Innføring i Det gamle testamentets historie og litteratur

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo, 2017
1. utgave, 1. opplag 2017

ISBN e-bok: 978-82-02-63035-5

ISBN trykt bok: 978-82-0256-634-0

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser.
Uten særskilt avtale med Cappelen Damm AS er enhver eksemplarfremstilling
og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom
avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Omslag: Rune Eilertsen
Omslagsillustrasjon: Moses med de ti bud, malt av Rembrandt i 1659.
Finnes på Gemälgalerie, Berlin. Foto: Wikimedia Commons. Google art project.
Sats: Rune Eilertsen/HAVE A BOOK
Papir: Munken Pure 100 g
Trykk og innbinding: UAB Balto Print, Litauen 2017

Boken er skrevet med prosjektstipend fra Norsk faglitterære forfatter- og
oversetterforening (NFFO).

www.cda.no
akademisk@cappelendamm.no

Innhold

Kjære leser 10

1 Prolegomena 15

1 Forklaringer 16
«Det gamle testamentet» 16
Tanak 16
Det gamle testamentets kanon 17
Teksttradisjoner 20
Masoret-teksten 20
Tekstkritikk 21
Teksthistorie 21
Dødehavsrullene 23
Lesemåter 24
2 Å studere GT som teologisk disiplin 25
Hva mener vi med Bibelens «bøker»? 25
Bibelens språk 25
Teologistudiets disipliner 27
Hermeneutikk 28
Er Bibelen Guds ord? 30
Hvem taler Gud til gjennom GT? 31
Er GT aktuelt for lesere i vår tid? 32
Forholdet mellom GT og NT 33
3 Forskningsmetoder 34
Kildekritikk 34
Formkritikk 36
Redaksjonskritikk 36
Kanonkritikk 36
Litterærkritikk 37
Sosiologisk metode 37
Religionshistorisk metode 37
Diakron og synkron lesning 38
Tekstgrunnlaget for GT i Bibel 2011 38

2 Pentatevken 43

1 Første Mosebok 46
Urhistorien 47
Patriarkene 64
2 Andre Mosebok 75
Kapittel 1–12 76
Kapittel 13–19 81
Kapittel 20–40 87
3 Tredje Mosebok 92

Ulike ofringer ... 92
Prestevigsling ... 93
Renhetsforskrifter ... 93
Yom Kippur, forsoningsdagen ... 94
Hellighetsloven ... 94
4 Fjerde Mosebok ... 96
Kobberslangen ... 98
Bileam ... 99
Levittene ... 100
5 Femte Mosebok ... 101
Datering ... 101
Forfatterskap ... 103
Visdomstradisjoner ... 103
Profetisme ... 104
Lovsamlinger ... 104
Kapittel 12–26 ... 105
Utvelgelsesteologi ... 106
Sentraliseringsteologi ... 106
Eksilet i Babylon ... 107
Kanoniske kontekst ... 108

3 Det deuteronomistiske historieverket ... 109

1 Josvas bok ... 114
Merneptah-stelen ... 115
Hvordan oppsto Israel? ... 116
Erobringsmodellen ... 116
Immigrasjonsmodellen ... 117
Revolusjonsmodellen ... 117
Evolusjonsmodellen ... 119
Oppsummering ... 120
2 Dommerboken ... 128
De «små» dommerne ... 130
De «store» dommerne ... 130
Andre fortellinger ... 134
3 Samuelsbøkene ... 137
Forfatterskap ... 137
Persongalleri ... 138
Tematikk ... 139
Striden mellom nord og syd ... 140
Poesi ... 141
Plott ... 141
Samuelsbøkene som historie ... 141
Datering ... 142
Teksten ... 143
4 Kongebøkene ... 143
Innhold ... 144
Davidider ... 146
Kultus ... 147

Templet ... 148
Profeter ... 150
Kvinner ... 150
Litterær oppbygning ... 151
5 Historisk kontekst ... 152
Kilder ... 152
Forfatterskap ... 152
Datering ... 154
Kronologi ... 154
Teologisk historieskriving ... 155
Midtøstens historie ... 156

4 Profetene ... 159

4.1 De «store» profetene ... 167
4.1.1 Proto-Jesaja ... 167
4.1.2 Deutero-Jesaja ... 178
4.1.3 Trito-Jesaja ... 185
4.2 Jeremia ... 188
Jeremia-boken ... 189
Jeremias kall til å bli profet ... 190
Deuteronomistisk teologi ... 191
Kritikk av monarkiet ... 192
Messiansk utblikk ... 192
Profetkritikk ... 193
Jeremias forhold til babylonerne ... 194
Jeremia og fremtiden ... 194
Jeremias bekjennelser ... 195
Jeremias siste dager ... 196
4.3 Esekiel ... 196
Kallsvisjonen ... 196
Esekiel-boken ... 197
Symbolhandlinger ... 198
Avgudsdyrkelse i templet ... 199
Den ubrukelige vinstokken ... 200
Jerusalems troløshet ... 200
Individuelt ansvar ... 201
Dramatiske dødsfall ... 201
Dom over nabofolk ... 201
En ny fremtid ... 202
Døde knokler blir levende ... 202
Gog og Magog ... 203
Det nye Jerusalem ... 203
4.4 Tolvprofetboken ... 204
4.4.1 Hosea ... 205
4.4.2 Joel ... 209
4.4.3 Amos ... 212
4.4.4 Obadja ... 217
4.4.5 Jona ... 218

4.4.6 Mika ... 221
4.4.7 Nahum ... 224
4.4.8 Habakkuk ... 226
4.4.9 Sefanja ... 227
4.4.10 Haggai ... 228
4.4.11 Sakarja ... 231
4.4.12 Malaki ... 236

5 Skriftene ... 241

5.1 Salmenes bok ... 242
5.1.1 Innledning ... 242
5.1.2 Forfatterspørsmålet ... 243
5.1.3 Datering av salmene ... 244
5.1.4 Salmenes «bøker» ... 245
5.1.5 Inndelinger og paralleller i Salmenes bok ... 246
5.1.6 Andre salmer ... 247
5.1.7 Salmetyper ... 247
5.1.8 Diverse observasjoner ... 250
5.2 Job ... 258
Struktur ... 258
Teologisk problematikk ... 261
5.3 Ordspråkene ... 261
«Ordspråk av Salomo» ... 262
Forfatterskap ... 262
Ordspråkenes visdom ... 263
Visdomskretser ... 267
Universell visdom ... 268
Datering ... 269
5.4 Ruts bok ... 269
5.5 Høysangen ... 271
Tittelen ... 271
Kanon ... 271
Poesi ... 272
Billedbruk ... 272
Erotikk ... 272
Gud blir ikke nevnt ... 273
Datering ... 274
5.6 Forkynneren ... 274
Datering ... 275
Tematikken ... 276
Tidsforståelse ... 277
Urett og rikdom ... 278
Hva er visdom? ... 278
Det ideale ... 278
Kvinnen ... 279
Besinnelse ... 279
Utgangen på livet ... 279
Epilogene ... 280

5.7 Klagesangene ... 282
Struktur ... 282
Forfatterskap ... 282
Kanon ... 283
Tematikk ... 283
5.8 Ester ... 284
Esters bok ... 284
Plottet ... 284
Ester i historien ... 287
Religion i Esters bok ... 287
5.9 Megillot ... 288
5.10 Daniels bok ... 289
Kanon ... 289
Struktur ... 289
Visjoner ... 289
5.10.1 Daniel-fortellingene ... 290
Oppsummering ... 294
5.10.2 Apokalyptikk ... 295
5.11 Esra-Nehemja ... 298
Tilbakevendingen til Jerusalem ... 299
Gjenoppbyggingen av templet ... 300
Esras memoarer ... 301
Nehemjas memoarer ... 304
5.12 Krønikebøkene ... 305
Første Krønikebok 1–9 ... 306
Første Krønikebok 10 til 2 Krønikebok 9 ... 307
Andre Krønikebok 10–36 ... 309
Oppsummering ... 311

6 Hva har vi lært? ... 313

Litteratur ... 316

Kjære leser

Jeg kaller denne boken *Hvordan lese Det gamle testamentet?*. Det gamle testamentet (GT) er for mange mennesker noe fjernt og eksotisk, og begrepet «gammeltestamentlig» forbindes gjerne med noe negativt, krig, blod og brutalitet. Jo da, det er mye av den slags i GT. Men GT er så mye mer, og det er det jeg ønsker å gjøre leseren eller brukeren av denne boken kjent med. Det gamle testamentet er nemlig også litteratur. Her finner vi profetiske orakler, stor poesi og kjente fortellinger som har satt spor etter seg i kunst og kultur opp gjennom historien og har blitt en del av vårt felles minne og dessuten mye av vår begrepsverden.[1]

Det er lett å forstå at mange opplever GT som en eksotisk og til dels vanskelig bok, for dette er en bok fra en meget fjern kultur, Midtøsten for 2500–3000 år siden, kanskje enda lenger tilbake. Egentlig består GT av en samling av 39 ulike skrifter, hvor det minste (Obadja) utgjør bare to sider av *Bibel 2011* (s. 1038–1039), mens Salmenes bok utgjør 110 sider (s. 590–700). Bibelen er en stor bok, også av omfang. Totalt utgjør GT 1082 sider av *Bibel 2011*, mens NT utgjør 350 sider, og vi snakker her om dobbeltspalter.

Hvordan lese Det gamle testamentet? gir en generell innføring i GT og tar også for seg de enkelte bøkene i GT. Slik sett er den en slags litteraturhistorie.[2] Boken tilhører en sjanger som i teologistudiet kalles *isagogikk*, et ord som er satt sammen av den greske preposisjonen *eis*, som betyr «til, inn i», og det greske verbet *ago*, som betyr «lede, føre», omskapt til substantivet *isagogikk*, som betyr «innføring». Det er ikke noe spesielt teologisk ved dette ordet, men det er et faguttrykk som er mye brukt innen teologistudiet, og som brukes om en generell innføring i GT, NT eller hele Bibelen.

Det gamle testamentet er skrevet på de to semittiske språkene hebraisk og arameisk, som er svært forskjellige fra de europeiske språkene, som hører til den indoeuropeiske språkfamilien. Både hebraisk og arameisk er beslektet med

1. Jf. Dag Kjær Smemo, *Skriften på veggen, og andre bibelord i dagligtale*, Verbum, Oslo 2014.
2. Jf. Konrad Schmid, *Literaturgeschichte des Alten Testaments, Eine Einführung*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft 2008, engelsk oversettelse: *The Old Testament : A Literary History*, Minneapolis 2012.

arabisk, som i dag er det mest utbredte semittiske språket.[3] Selv om vi leser tekstene i oversettelse, merker vi at litteraturen og uttrykksformene er veldig annerledes enn hva vi moderne vestlige mennesker er vant til. Det gjelder både i de litterære uttrykksformene, i den grunnleggende historieforståelsen og i teologien. Det krever betydelig tilvenning for å bli fortrolig med tekstene i GT, selv om *Bibel 2011*, som ligger til grunn for denne boken, er en moderne oversettelse.[4]

I denne boken benytter jeg den fagterminologien som det forventes at teologistudenter skal gjøre seg kjent med. Likevel har jeg skrevet boken med sikte på at lesere uten spesiell akademisk eller bibelvitenskapelig trening skal kunne ha utbytte av å lese den. Selv studenter er ikke nødvendigvis alltid trent til å lese akademisk litteratur, ofte kommer de direkte fra videregående skole. Derfor har det vært viktig for meg å føre et lett og ledig språk.

Den uferdige teksten til denne boken har vært brukt som pensumlitteratur for bachelorstudentene på Ansgar Teologiske Høgskole i Kristiansand, og studentene har på den måten hatt anledning til å gi tilbakemelding om hvor tilgjengelig og lesbar teksten er. Studentene har bidratt med konstruktiv kritikk.

For dem som studerer teologi, er det Bibelen selv som er primærteksten, all annen litteratur til studiet av Bibelen er sekundærlitteratur. Den svenske teologen David Hedegaard (1891–1971) skal ha sagt følgende: «Teologerna läser inte Bibeln, de läser bara varann.» Det er i så fall beklagelig. Magne Sebø, som i min studietid var professor ved Menighetsfakultet, understreket i en av sine forelesninger at det er Bibelen som er den den egentlige «pensumboken» i teologistudiet, de bøkene som står på pensumlisten, er bare en hjelp til å forstå den. En annen av mine lærere på Menighetsfakultetet, NT-professor Edvin Larsson (1925–2009), sa med sin typiske humoristiske snert: «Bibeln er nånting studenterna läser när dom inte förstår kommentarerna!» Heller ikke denne boken kan erstatte Bibelen, men jeg håper at den kan bidra til å gi leserne en bedre forståelse av Bibelen, i dette tilfellet GT.

Innholdet i *Hvordan lese Det gamle testamentet?* bygger i stor grad på mine egne forelesninger gjennom mange år ved Ansgar Teologiske Høgskole i Kristiansand. Boken er en vitenskapelig presentasjon av innholdet i GT og de enkelte bøkene i GT og bygger på historisk-kritisk forskning. For dem som ikke har

3. Arameisk er forskjellig fra hebraisk i om lag samme grad som skandinaviske språk er forskjellig fra tysk eller nederlandsk.
4. Jeg satt selv i oversettelseskomiteen for *Bibel 2011* og var med på å oversette både GT og NT.

studert teologi, er dette en ny måte å lese Bibelen på. Fra kirke- og menighetsliv har de fleste lært å lese Bibelen som en oppbyggelsesbok. Man har fått sin bibelundervisning fra prekener og andakter, ikke fra akademiske forelesninger. Den historisk-kritiske forskningen er analyserende, men ikke *kritisk* i ordets hverdagslige eller negative betydning. *Kritisk* betyr i denne sammenhengen at man stiller analyserende spørsmål til teksten. Derfor stilles også spørsmål folk flest ikke er i vant til å stille til Bibelen.

Det er mye debatt om hvordan man skal forstå Bibelen. Bibelen er ikke «forstått» en gang for alle. Mennesker kommer til Bibelen med stadig ny livserfaring og nye problemstillinger etter som historie og kultur endrer seg. Forskningen viser oss stadig nye måter å lese Bibelen på som reiser nye spørsmål om hvordan ting skal forstås. Derfor pågår det hele tiden en debatt om Bibelen og om hvordan man skal forstå den, og den debatten vil aldri ta slutt. Fordi denne boken er en kortfattet innføring i GT, kan jeg ikke ta opp alle disse spørsmålene. Men i noen grad vil jeg gjøre deg som leser kjent med debatten om hvem forfatterne er, Israels historiske opprinnelse, kildene til Mosebøkene, hvordan bibelbøkene er blitt til, hvordan vi skal forstå dem, og mange andre spørsmål. Jeg tar ikke alltid klart stilling til problematikken, enkelte ganger nøyer jeg meg med å gjøre deg som leser kjent med de viktigste premissene, slik at du selv kan forsøke å gjøre deg opp en mening. Det er viktig å kunne tenke selvstendig, og da er det viktig å kjenne premissene for problematikken.

Jeg går i liten grad inn på tolkning av enkelttekster, da dette hører hjemme i *eksegesen* (fortolkningsvitenskapen). Jeg går heller ikke inn i mer omfattende teologiske spørsmål, da dette hører hjemme i den mer systematiserende *bibelteologien*. Eksegese og bibelteologi er egne fagområder innen bibelvitenskapen som presenteres i egen faglitteratur. Eksegesen begynner der isagogikken slutter, og bibelteologien systematiserer det eksegesen er kommet frem til, for å gi en forenklet forklaring på de tre grenene av bibelvitenskapen.

Ikke alle bibelbøker er like viktige. Men hvem skal avgjøre hvilke som er viktigst? Det gamle testamentet er en jødisk tekstsamling. Den er grunnleggende for jødisk tro og kultur, sammen med Talmud og andre sentrale jødisk tekster. For jødene er det GT som er bibelen, den hebraiske bibelen, som de kaller *Tanak*, og dette skal vi komme nærmere inn på senere i boken. For kristne utgjør GT og NT til sammen Bibelen. Det er forskjell på hva som er viktig for jøder, og hva som er viktig for kristne. En målestokk for hvilke deler av GT som er viktig i kristen sammenheng, er hvilke bøker og tekster i GT som siteres i NT. Det er særlig 1 Mosebok, 5 Mosebok, Salmenes bok, Jesaja og Jeremia som siteres i

NT. Hvordan vi skal forstå forholdet mellom GT og NT, kommer vi tilbake til senere i boken.

Bokens innhold har jeg organisert etter den hebraiske bibelens kanon, det vil si den rekkefølgen bøkene har i den hebraiske bibelen, ikke den rekkefølge de har i vår bibel. Dette har jeg gjort for å gjøre deg som leser kjent med hvordan den hebraiske bibelen er satt sammen, og for å demonstrere at ulike bibelversjoner faktisk er redigert ulikt. Vi vet hvordan bøkene er satt sammen i vår bibel. Men vi får et noe annet inntrykk av Bibelen når vi leser den etter den hebraiske kanon. I vår bibel slutter GT med profeten Malaki, mens i den hebraiske bibelen slutter GT med 2 Krønikebok 36. Begge biblene slutter med et positivt utblikk til fremtiden, men på forskjellig måte. Den hebraiske bibelen slutter med at israelittene får vende hjem fra fangenskapet i Babylon til Jerusalem og Judea. I den bibelen vi kristne bruker, slutter GT med at profeten Malaki varsler at Elia skal komme.

Det er en del gjentakelser i boken. Det kommer av at lignende problemstillinger og historiske spørsmål gjerne dukker opp i ulike sammenhenger. I slike tilfeller har jeg hatt valget mellom å henvise til andre steder i boken hvor samme sak er behandlet, eller å behandle saken på nytt i en ny sammenheng. Jeg har ofte valgt det siste, både fordi saken da tas opp i en ny sammenheng med en ny vinkling, og fordi gjentakelser alltid kan være nyttige. Gjentakelser er likevel ikke noe som dominerer denne boken.

Boken er min tekst, skrevet med relativt få sitater fra andre forfattere. Men teksten er skrevet «på skuldrene» til en rekke andre. Noen har jeg brukt mer enn andre, spesielt gjelder dette John J. Collins, *A Short Introduction to the Hebrew Bible*, Fortress Press, Minneapolis, MI, 2007, en bok også mange norske teologistudenter kjenner.

Jeg har satt opp noen litteraturlister i boken. Disse listene inneholder både litteratur jeg selv har brukt, og annen viktig litteratur. Spesielt har jeg lagt vekt på å føre opp litteratur skrevet av norske og skandinaviske forfattere, både av bibelvitenskapelig karakter og av mer populærvitenskapelig karakter. Når man setter opp litteraturlister, er det alltid en fare for at noen vil savne noe, men det får heller stå til. Jeg har satt opp en generell litteraturliste bakerst i boken. Jeg har også satt opp kortere litteraturlister til de enkelte avsnittene i boken, og jeg har satt opp fotnoter med henvisninger til litteratur som angår spesielle avsnitt eller emner som er behandlet.

Et par formelle opplysninger: Forkortelsen ANET står for James B Pritchard (ed.), *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Princeton 1969.

Det forekommer en rekke årstall i boken. Hvis ikke noe annet er oppført, refererer disse til før Kristus (f. Kr.).

Med disse kommentarene ønsker jeg deg som leser lykke til med boken. Jeg håper at du, enten du er mann eller kvinne, student eller annen leser, har en bedre forståelse av GT når du er ferdig med å lese denne boken, og at du vender tilbake til den hvis nye spørsmål melder seg.

Boken er skrevet med prosjektstipend fra Norsk faglitterære forfatter- og oversetterforening (NFFO).

Kristiansand, 26. juni 2017

Hallvard Hagelia
Prof. dr. emeritus
Ansgar Teologiske Høgskole

1 Prolegomena

I dette kapitlet skal vi behandle generelle temaer som angår studiet av hele GT, før vi i de neste kapitlene går inn på selve «bøkene» i GT.[5] Det er viktig at vi ser på det generelle først, slik at vi får dannet oss et grunnlag for alt vi skal komme inn på senere i boken.

1 Forklaringer

«Det gamle testamentet»

Det gamle testamentet er den første delen av Bibelen. Denne delen utgjør de første 1082 sidene av *Bibel 2011*. Når vi kaller denne delen av Bibelen Det *gamle* testamentet, forutsetter det vi at det også finnes noe vi kaller Det *nye* testamentet, som er den siste delen av Bibelen. Denne delen strekker seg over sidene 1083 til 1435 i *Bibel 2011*. Når vi kaller Bibelens første del *gammel* i forhold til den «nye» delen, kan man lett oppfatte det som en negativ omtale, i betydningen avleggs eller foreldet, noe som imidlertid er både uheldig og galt. Siden Det *nye* testamentet er kristent og det *gamle* er jødisk, er det klart at Det *gamle* testamentet er en kristen betegnelse. I omgang med jøder og i bibelvitenskapelig litteratur søker vi derfor å unngå å bruke betegnelsen Det *gamle* testamentet, og vi snakker heller om den hebraiske bibelen, både fordi den opprinnelig er skrevet på hebraisk (og det beslektede språket arameisk), fordi den er av jødisk opprinnelse, og fordi den er jødenes bibel.

Tanak

Jødene kaller selv sin bibel *Tanak*, som er et akrostikon, en forkortelse. Man tar den første bokstaven i **T**orah (Loven), **N**evi'im (Profetene) og **K**etuvim (Skriftene), de tre hoveddelene av den hebraiske bibelen, og får forkortelsen TNK. De fleste hebraiske ord har tre såkalte rotkonsonanter. Det er ingen ord som består av nettopp disse tre konsonantene, så TNK har ingen kjent betydning i seg selv. For å kunne lese TNK setter man etter hebraiske lydregler inn vokaler mellom konsonantene, slik at man får TaNaK og leser *Tanak*. Dette ordet har ingen egen lingvistisk betydning, men alle jøder vet at Tanak betegner den hebraiske bibelen.

5. Mye av det jeg skriver her, kan også overføres til studiet av NT.

Bibelen er en av historiens mest innflytelsesrike bøker. Den har formet hele den jødiske og den kristne kulturkrets og har hatt betydelig innflytelse også på den muslimske verden, ikke minst fordi også muslimene betrakter Abraham som en farsfigur, David som en konge og Jesus som en av sine profeter.

Bibelen er så innflytelsesrik fordi den er betraktet som hellig litteratur, Skriften, og derfor mer autoritativ enn all annen klassisk litteratur. Som hellig skrift er Bibelen forstått både som Guds inspirerte ord.

Det gamle testamentets kanon

I 1930-utgaven av den norske bibelen er bibelbøkene på tittelbladet omtalt som «kanoniske». Denne betegnelsen er ikke brukt på tittelsidene i *NO 78* eller *Bibel 2011*. Betegnelsen «litterær kanon» brukes om litteratur som er bestemmende for en litterær kultur. Man snakker og skriver f.eks. om en «norsk litterær kanon». Da sikter man til den litteraturen som mer enn noen annen definerer hva «norsk» litteratur er.

Ordet *kanon* har en meget lang historie. Det kommer fra sumerisk, språket til sumererne, en folkegruppe som bodde rundt den innerste delen av Den persiske gulfen for 4000–5000 år siden. Ordet betyr opprinnelig «siv» eller «sivrør». I sumerernes område var det mye siv og sumpmark. Fra sumerisk har ordet «vandret» inn i semittiske språk, blant annet hebraisk (*qanæh*), og videre inn i gresk, så vi finner ordet igjen som *kánon* i Gal 6,16, der det er oversatt med «rettesnor» (*Bibel 2011*).[6]

Den bibelske kanon består av Bibelens kanoniske bøker, det vil si de bøkene som man holdt for å være religiøst retningsgivende.

I tabellen nedenfor er den hebraiske og den greske kanon (Septuaginta) sammenlignet med den norske bibelutgaven. Den hebraiske kanon er den samme som i *Bibel 2011* og alle andre norske oversettelser, selv om rekkefølgen varierer mellom de enkelte bibelbøkene. Men Septuaginta avviker fra den hebraiske bibelen og *Bibel 2011*, både når det gjelder bøkenes rekkefølge, og når det gjelder hvilke bøker som er med, fordi Septuaginta har med de apokryfe bøkene.

---

6. Ordet har to ulike uttalemåter på norsk: *kánon* og *kanón*. Etter den første skrivemåten betyr ordet mål, målestokk eller rettesnor. Etter den andre skrivemåten betyr det våpen. Forklaringen er antakelig at sivrør var noe man kunne bruke enten som et redskap for å måle lengde, ved at man kuttet opp røret, eller som våpen, ved at man spyttet f.eks. bær ut gjennom det åpne røret mot et mål eller en blink.

Biblia Hebraica	Septuaginta (Lxx)	Norske Bibelutgaver
Thorah		
GENESIS	GENESIS	1 MOSEBOK
EXODUS	EXODUS	2
LEVITICUS	LEVITICUS	3
NUMERI	NUMERI	4
DEUTERONOMIUM	DEUTERONOMIUM	5
Profetene		
De tidlige profeter		
JOSUA	IOSUA	
JUDICES	IUDICUM	*Det deuteronomistiske historieverket:*
SAMUEL I	RUTH	JOSVA
SAMUEL II	REGNORUM I	DOMMERNE
REGES I	REGNORUM II	RUT
REGES II	REGNORUM III	1 SAMUEL
	REGNORUM IV	2
De senere profeter		1 KONGEBOK
JESAJA	PARALIPOMENON I	2
JEREMIA	PARALIPOMENON II	
	ESDRA I (APOKRYF)	*Det kronistiske historieverket:*
	ESDRA II (ESRA OG NEHEMIA)	1 KRØNIKEBOK
EZECHIEL	ESTHER	2
HOSEA		ESRA
JOEL	IUDITH	NEHEMIA
AMOS	TOBIT	
OBADJA	MACHABAEORUM I	ESTER
JONA	MACHABAEORUM II	
MICHA	MACHABAEORUM III	*Poetiske bøker:*
NAHUM	MACHABAEORUM IV	JOB
HABAKUK		SALMENE
ZEPHANIA	PSALMI	SALOMOS ORDSPRÅK
HAGGAI	ODAE	FORKYNNEREN
SACHARIA	PROUERBIA	HØYSANGEN
MALEACHI	ECCLESIASTES	
	CANTICUM	
Skriftene	IOB	
PSALMI	SAPIENTIA	
IOB	SIRACIDES	
PROVERBIA	PSALMI SALOMONIS	

RUTH		
CANTICUM	OSEE	
THRENI	AMOS	
ESTHER	MICHAEAS	
DANIEL	IOEL	
ESRA	ABDIAS	
NEHEMIA	IONAS	
CHRONICA	NAHUM	
	HABACUC	
	SOPHIONAS	
	AGGAEUS	
	ZACHARIAS	
	MALACHIAS	
	ISAIAS	
	IEREMIAS	
	BARUCH	
	THRENI seu LAMENTATI-ONES	
	EPISTULA IEREMIAE	
	EZECHIEL	
	SUSANNA	*Profetiske bøker:*
	DANIEL	JESAJA
	BEL-ET-DRACO	JEREMIA
		KLAGESANGENE
		ESEKIEL
		DANIEL
		HOSEA
		JOEL
		AMOS
		OBADJA
		JONA
		MIKA
		NAHUM
		HABAKKUK
		SEFANJA
		HAGGAI
		SAKARJA
		MALAKI

Teksttradisjoner

Vi har ingen originale bibeltekster fra dem som opprinnelig skrev dem. Vi har bare kopier, avskrifter av avskrifter av enda eldre avskrifter, og så videre. Det gir ingen mening å snakke om «opprinnelige» håndskrifter til GT, fordi det meste opprinnelig har vært muntlige tradisjoner som etter hvert er blitt skrevet ned. Dette illustreres kanskje best i evangeliene. Tekstene i evangeliene var opprinnelig muntlige tradisjoner om Jesus som etter hvert ble skrevet ned av fire forskjellige evangelister. Vi kjenner disse evangelistene under navnene Matteus, Markus, Lukas og Johannes. Slik har vi fått fire evangelier. Disse forteller den samme historien om Jesus, men på ulike måter – noen ganger er evangeliefortellingene meget forskjellige, andre ganger er de nesten ordrett like. Tradentene (de som videreførte, samlet og skrev ned materialet, tradisjonsbærerne) hadde ulike interesser og vektla materialet på ulike måter, og derfor ble det skriftlige resultatet forskjellig.

Det samme kommer tydelig frem mange steder også i GT, ikke minst i Jeremia-boken og Jobs bok, som i den greske teksten (Septuaginta) er til dels mye kortere enn i den hebraiske teksten. Dessuten er innholdet i Jeremia-boken redigert på en annen måte i Septuaginta enn i den hebraiske teksten. Den viktigste forskjellen er at i Septuaginta er dommen over folkeslagene, som i den hebraiske teksten står i kapittel 46–51, satt inn mellom 25,14 og 25,15. Dermed får den greske Jeremia-boken en helt annen redaksjonell struktur enn den hebraiske. Dessuten mangler den greske Jeremia-boken avsnittene 33,14–26 og 39,4–13 i den greske teksten.

Masoret-teksten

Vi kaller den hebraiske teksten den *masoretiske* teksten (latin: *Textus Masoreticus*), forkortet MT eller TM. I middelalderen hadde hebraisk lenge bare vært et liturgisk språk for jødene, et språk de brukte i synagogene og ved lesning av de hellige tekstene i Tanak. Siden hebraisk skrives med bare konsonanter, oppsto det etter hvert tvil om hvordan tekstene skulle uttales. Man hadde riktignok noen konsonanter som kunne fungere som vokalantydninger, *matres lectiones* («lesemødre»), men det løste ikke alle problemene. Derfor ble det utarbeidet forskjellige vokaliseringssystemer ved hjelp av prikker og andre tegn som ble plassert over, mellom eller under de konsonantene som skulle vokaliseres. De skriftlærde som utarbeidet disse systemene, kalles *masoreter*. Det hebraiske ordet *Masorah* eller *Mesora* refererer både til traderingen av den jødiske religiøse